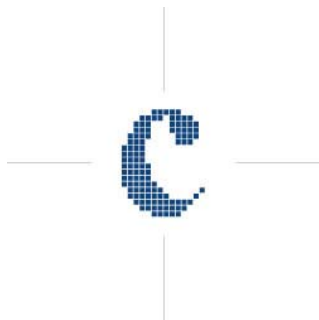

Bush versus Kerry

**Transatlantische verhouding en
Amerikaanse binnenlandse politiek**

G.W.F. Vigeveno

21 september 2004

Nederlands Instituut voor
Internationale Betrekkingen
'Clingendael'
Clingendael 7
2597 VH 's-Gravenhage
Telefoon 070 - 3245384
Telefax 070 - 3746667
Postbus 93080
2509 AB 's-Gravenhage
E-mail: research@clingendael.nl
Website: <http://www.clingendael.nl>

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Instituut *Clingendael*.

Bush versus Kerry

De transatlantische verhouding en de wisselvalligheden van de Amerikaanse binnenlandse politiek

G.W.F. Vigeveno

Inhoudsopgave:

1. Inleiding: structurele en conjuncturele factoren.....	5
1.1. Wisselende constanten	5
1.2. Golfbewegingen in de publieke opinie.....	7
2. Wat vinden de kiezers belangrijk?	8
2.1. Veiligheid boven economie	8
2.2. Onvoorspelbare elementen	9
3. De wereld volgens Kerry	10
3.1. Grote verschillen in levensloop en oriëntatie.....	10
3.2. Fundamentele kritiek.....	11
3.3. Warm hart voor de NAVO	12
3.4. Realistische idealist?.....	13
4. Irak als onderdeel van de “war on terrorism”	15
4.1. Geen snelle terugtrekking	15
4.2. Republikeinse kiezer blijft oorlog steunen	16
5. Tweede termijn Bush: “more of the same”?	18
5.1. “Second term blues”	18
5.2. Geen nieuwe militaire avonturen.....	19
6. Slotbeschouwing: einde “Bush revolution in foreign policy”?	19

Bron: USA Today

Bush versus Kerry

De transatlantische verhouding en de wisselvalligheden van de Amerikaanse binnenlandse politiek

1. Inleiding: structurele en conjuncturele factoren

1.1. Wisselende constanten

Wordt de oceaan wijder? Drijven het oude en het nieuwe continent steeds verder uit elkaar? Het zijn metaforen die een beeld van tektonische krachten oproepen. Ook Heldring benadrukt in zijn altijd scherpe analyses de structurele factoren die op de transatlantische verhouding inwerken. Zo waarschuwt hij dat het *“een gevaarlijke illusie”* zou zijn te denken dat met John Kerry als president de *“geopolitieke oorzaken die tot de verwijdering tussen Amerika en Europa hebben geleid ... als sneeuw voor de zon zouden verdwijnen”*¹. Uit een wat andere invalshoek betogen Lagendijk en Wiersma² dat het transatlantisch onbegrip van de laatste jaren geen “incident” is maar “een structurele trend”. Toch kan men zich afvragen of de transatlantische verhouding niet al heel lang een beeld van “ups and downs” vertoont? Zijn de transatlantische betrekkingen nu zoveel slechter dan in de tijd van de spandoeken “Johnson moordenaar” of in de tijd van die andere “cowboy”, Ronald Reagan, die bij ons kruisraketten wilde neerzetten en Libië bombardeerde? Toegegeven het was toen Koude Oorlog, waardoor men, meningsverschillen ten spijt, uiteindelijk op elkaar aangewezen was. Maar is dat niet nog steeds het geval, zij het op een wat andere manier? De economieën aan weerszijden van de oceaan zijn nauwer vervlochten dan ooit en actuele risico's als terrorisme en de proliferatie van massavernietigingswapens kunnen alleen door een brede internationale inspanning effectief worden bestreden.

1. J.L. Heldring, “Nog eens vier jaren Bush?”, NRC/Handelsblad, 2 september 2004.

2. Joost Lagendijk en Jan Marinus Wiersma, “Na Mars komt Venus”, Balans 2004.

Het neo-conservatieve denken heeft op opmerkelijke wijze zijn stempel gedrukt op het Bush beleid, maar hoe blijvend is de invloed van deze groep in Washington? Zijn ze niet over hun hoogtepunt heen, nu het zo evident is dat hun theorie van democratische domino's niet werkt in het Midden-Oosten? Het ingrijpen in Irak moet worden gezien als een tamelijk unieke gebeurtenis, die mogelijk werd door een bijzondere samenloop van omstandigheden, waarvan 11 september ongetwijfeld de belangrijkste is. In dit verband moet bijv. ook de grote invloed worden vermeld, die vice-president Cheney heeft gehad, iemand die er trots op is voor havik te worden uitgemaakt. Zijn invloed begon al met zijn rol in het "transition team", waardoor hij veel benoemingen, waaronder die van de Pentagon-top, heeft meebepaald.

We moeten evenwel niet vergeten dat vier jaar geleden Al Gore op een haar na de verkiezingen won en dat de campagne opnieuw een nek-aan-nek race is. Amerika is diep verdeeld in twee bijna gelijke blokken. Als de Amerikaanse democratie goed functioneert, en daar kunnen we vanuit gaan, zal vroeg of laat een aflossing van de wacht plaatsvinden die het huidige beeld aanzienlijk kan veranderen. Een meer toepasselijke metafoor dan die van de verschuivende continenten is dan ook die van de slingerbeweging van de klok. Daarbij gaat het niet alleen om de regelmatige machtswisseling tussen republikeinen en democraten. De Amerikaanse buitenlandse politiek van de laatste 100 jaar laat, deels daarmee samenhangend, een voortdurende slingerbeweging tussen een aantal basisoriëntaties zien:

- isolationisme (vgl. interbellum),
- multilateraal idealisme (Wilson, Carter),
- realisme (Nixon/Kissinger, Bush senior en Powell),
- "assertief nationalisme" (een term van Ivo Daalder³) of beter nog "assertief unilateralisme" (Reagan, Bush junior en Cheney).

Over deze indeling in stromingen kan men twisten. Walter Russell Mead die een iets andere indeling hanteert, omschrijft de reactie - overreactie zo men wil - van de regering Bush op 9/11 als "Jacksonian", naar een president die in 1832 de marine naar Sumatra stuurde om een piratennest op te ruimen, waarbij ook het nabijgelegen dorp werd verwoest⁴. Mead onderscheidt vier stromingen:

- Jeffersonian (isolationisme, veiligstellen eigen democratie),
- Hamiltonian (wereldwijde handelsbelangen),
- Wilsonian (idealisme, volkenrecht) en
- Jacksonian (resolute inzet militaire middelen, populisme).

Elke indeling wringt wel ergens. Zo kan men de regering Bush, of althans de neo-conservatieven daarin, ook "Wilsonian" trekjes toeschrijven, bijv. in de wijze waarop men democratie in de hele wereld inclusief het Midden-Oosten wil verbreiden. Dit gaat echter voorbij aan het sterke multilateralisme van

3. Ivo Daalder en James Lindsay, "America Unbound. The Bush Revolution in Foreign policy", Brookings Institution 2003.

4. Walter Russell Mead, "Braced for Jacksonian Ruthlessness", Washington Post 17 september, 2001. Zie ook zijn boek "Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World", Knopf 2001.

Woodrow Wilson. Ivo Daalder omschrijft de neo-conservatieven daarom als “democratic imperialists”.

Het gaat tegenwoordig meer om de mix en de accenten. Een “administratie” kan representanten van verschillende stromingen bevatten en bovendien ook nog eens tussentijds evolueren. In feite kondigde het presidentschap van Bush junior zich aan als tamelijk naar binnen gekeerd (de omschrijving isolationisme zou te ver gaan). De Verenigde Staten moesten zich “humble” opstellen in de wereld. Pas na 11 september 2001 ontpopte Bush zich als “Jacksonian”.

1.2. Golfbewegingen in de publieke opinie

Indien president Bush nog vier jaar mag bijtekenen, zal de historische betekenis van zijn presidentschap navenant toenemen, maar de terugslag van de slinger zou daarna wel eens des te heviger kunnen zijn. De Vietnam-oorlog werd destijds gevolgd door een lange periode van militaire terughoudendheid. Iets soortgelijks zou zich weer kunnen voordoen, zeker indien een herkozen Bush de huidige koers in Irak eerst nog een tijdlang met kracht probeert door te zetten. Als dit met even weinig succes als de voorgaande inspanningen wordt bekroond, moet men - vroeg of laat - rekening houden met een hevige reactie van het Amerikaanse publiek. Zonder de geopolitiek te willen bagatelliseren, lijken dit soort golfbewegingen op het niveau van de publieke opinie van meer directe invloed. “Foreign policy is domestic policy”⁵, zeker in de Verenigde Staten, en in feite in elke democratie. Eén van de problemen waar de transatlantische verhouding mee kampt, is dat deze golfbewegingen in Europa en Amerika niet - of niet meer - synchroon lopen. Het feit dat 11 september een veel diepere indruk heeft gemaakt in de VS zelf, is hier mede debet aan.

Op dit moment laten sommige opiniepeilingen een nek-aan-nek race zien⁶, maar er zijn ook enquêtes die Bush een duidelijke voorsprong geven. Zo geeft de CBS/New York Times enquête van 12-16 september hem een 9% voorsprong⁷. Er is dus kans op “four more years”. De aanzienlijke onderlinge verschillen tussen de peilingen maken een prognose echter hachelijk. Bovendien kan er nog veel gebeuren tussen nu en 2 november. Men denke bijv. aan de cruciale televisiedebatten. Nationale peilingen zeggen ook niet alles: het gaat in het Amerikaanse systeem uiteindelijk om kiesmannen en elke staat heeft evenveel kiesmannen als zetels in het Congres. Sommige staten (bijv. Texas) zullen zeker in meerderheid op Bush stemmen, andere zeker op Kerry (bijv. New York). Zo kan Bush rekenen op in ieder geval 217 “electoral votes” en Kerry op 207. De strijd gaat om de

5. De uitdrukking wordt aan president Clinton toegeschreven.

6. Het meest volledige overzicht van de laatste peilingen is te vinden op www.pollingreport.com. Iets minder volledig is www.realclearpolitics.com, maar het aardige van deze website is dat elke dag een gemiddelde van de meest recente nationale peilingen wordt berekend.

7. www.nytimes.com. De meeste “polls” geven cijfers voor zowel “likely voters” als “registered voters” en met en zonder Ralph Nader erbij. De cijfers voor “likely voters” met Nader erbij geven de beste indicatie.

resterende 114 “electoral votes” van een tiental “swing states”⁸. Het beeld dat uit de berekeningen van de stemmen in de “electoral college” naar voren komt, is minder gunstig voor Kerry dan men op rond van de nationale peilingen zou denken. Om te winnen moet Kerry de “electoral votes” van enkele grote twijfelstaten als Florida, Pennsylvania of Ohio zien binnen te halen (Florida neigt op dit moment naar Bush en Pennsylvania naar Kerry, waardoor Ohio wel eens beslissend zou kunnen worden). De peilingen in deze staten zijn dus minstens even interessant als die op nationaal niveau⁹.

Als structurele of geopolitieke factoren inderdaad overheersen, zou John Kerry, afgezien van een vriendelijker toonzetting, op een buitenlands beleid moeten uitkomen dat inhoudelijk niet veel verschilt van dat van George W. Bush. Is die verwachting gewettigd? Het lijkt de moeite waard na te gaan wat het buitenlandse beleid van Kerry zou kunnen inhouden (dit komt in hoofdstuk 3 aan de orde). Later wordt ingegaan op de vraag wat van een tweede termijn van Bush kan worden verwacht (hoofdstuk 5). Maar eerst een nadere blik op de thema’s die de campagne domineren.

2. Wat vinden de kiezers belangrijk?

2.1. Veiligheid boven economie

“It’s the economy stupid” gaat deze keer niet op. Voor het eerst sedert de Vietnam-oorlog vinden de Amerikaanse kiezers vraagstukken van oorlog en vrede belangrijker dan binnenlandse thema’s. Daarbij gaat het vooral om terrorismebestrijding, Irak en de proliferatie van massavernietigingswapens. De “Council on Foreign Relations” vestigde hier reeds in augustus de aandacht op naar aanleiding van een eigen enquête¹⁰. Inmiddels bevestigen de meeste peilingen van de laatste weken dit beeld, waarbij moet worden gezegd dat het vooral Republikeinse kiezers zijn die genoemde thema’s bovenaan hun lijstje zetten, terwijl democraten de neiging hebben economie en werkgelegenheid voorop te stellen.

De Newsweek peiling van 9-10 september die Bush een 6% voorsprong toedicht, bevat ook gegevens over wat kiezers “the most important issue” beschouwen. 25% van de ondervraagden antwoordde terrorismebestrijding en “homeland security”, 21% de economie, 15% Irak en 14% gezondheidszorg. De gecombineerde score van terrorismebestrijding en Irak komt dus ruimschoots uit boven die van de economie. Een Fox News peiling van 7-8 september is interessant omdat deze de respondenten dwong een keuze te maken tussen de twee hoofdclusters: 45% koos voor nationale

8. “Size of Battleground May Be Smaller Than Expected”, Washington Post, 12 september 2004.

9. Voor de laatste peilingen in de “battleground states” en de dagelijkse stand in de “electoral college” zie www.realclearpolitics.com. De stand in de “electoral college” wordt ook bijgehouden op www.nytimes.com en www.rasmussenreports.com.

10. CFR i.s.m. PEW, “Foreign Policy Attitudes now Driven by 9/11 and Iraq”, 18 augustus 2004; www.cfr.org/pdf/CFRPEW.pdf.

veiligheid en 38% voor de economie als belangrijkste onderwerp. In de Time peiling, die anders dan Newsweek met een open vraagstelling werkt, geeft 17% “moral values” zoals het tegengaan van “gay marriage” aan als “most important issue”.

Kerry scoort in de meeste enquêtes beter bij binnenlandse onderwerpen zoals de economie, werkgelegenheid, onderwijs en gezondheidszorg. Zijn voorsprong ten aanzien van gezondheidszorg is zeer fors, die ten aanzien van de economie kleiner (antwoorden op vragen over de economie hangen natuurlijk ook nauw samen met de partijvoorkeur van de respondent). In de Pew enquête van 11-13 september, die Bush landelijk een 1% voorsprong geeft, werd ook gevraagd bij welke kandidaat “improving morality in the country” in betere handen was. Bush had hier een 18% voorsprong. Maar de grootste troef van de zittende president is zijn enorme voorsprong (27% volgens de Pew-enquête) bij de vraag wie het meest geschikt wordt geacht om het land tegen terroristen te beschermen. Een soortgelijke voorsprong heeft Bush bij de vraag in wie men meer vertrouwen heeft als commander-in-chief en ook, zij het in iets mindere mate, als degene die het probleem Irak het best kan aanpakken (12% volgens Pew).

De “war on terror” en de geschiktheid als commander-in-chief (de begrippen overlappen) vormen het centrale strijdperk van de verkiezingscampagne. Kerry doet enorm z’n best om zich te profileren als iemand die het terrorisme keihard zal aanpakken en haalt daarbij Bush soms rechts in, zoals met zijn voorstel om de “special forces” in omvang te verdubbelen en het leger met 40.000 man uit te breiden. Het feit dat Kerry tot voor kort relatief mild bleef in zijn kritiek op het Irak-beleid zal ook te maken hebben met de wens vooral niet “soft” over te komen, te meer daar in de perceptie van veel Amerikanen er geen duidelijk onderscheid is tussen de “war on terror” en de oorlog in Irak. De Republikeinse campagne is sterk geconcentreerd op het imago van Bush als krachtige en besluitvaardige leider die Amerika zal beschermen en de wereld veiliger zal maken. Tegelijkertijd probeert men twijfel te zaaien omtrent Kerry’s kwalificaties op dit punt. Vice-president Cheney ging zelf zo ver te stellen dat de kans op een terreuraanslag zou toenemen als Kerry op 2 november zou winnen. Eerder had hij al beweerd dat Kerry de inzet van Amerikaanse troepen afhankelijk zou maken van VN-toestemming, zich baserend op een uitspraak van betrokkene 30 jaar geleden.

2.2. Onvoorspelbare elementen

Thema’s als terrorisme en Irak zijn per definitie aanzienlijk minder voorspelbaar en controleerbaar dan de meer traditionele binnenlandse thema’s. Wat zou bijv. het politieke effect zijn van een terreuraanslag op Amerikaanse bodem of tegen een Amerikaans doelwit in het buitenland? De aanslag in Madrid heeft laten zien dat al-Qaeda niet schuwt terreurdaden in relatie tot verkiezingen te plannen. De aanslag in Madrid leidde tot de terugtrekking van de Spaanse troepen uit Irak. De algemene verwachting is dat de Amerikaanse bevolking anders op een aanslag zou reageren, nl. met

een “rallying around the flag”, hetgeen president Bush misschien juist aan een meerderheid zou helpen.

Uit Irak, waar de situatie uiterst labiel is, kan elk moment meer slecht nieuws komen. De Republikeinse strategen is er veel aan gelegen de indruk overeind te houden dat in Irak voortgang wordt geboekt (“we are making progress”), teneinde de steun voor het Irak-beleid, te behoeden voor verdere erosie (volgens de CBS/New York Times peiling van 12-16 september heeft Bush een “approval rate” van 46% voor zijn Irak-beleid; 49 % wijst het beleid af). Kiezers horen graag optimistische geluiden en Kerry heeft lang geaarzeld hoe hij het probleem Irak moest benaderen. De laatste tijd is hij gaan benadrukken dat het daar veel slechter gaat dan president Bush voorspiegelt (“he failed to tell you the truth”¹¹). Hij kan daarbij steun vinden in de gestage toename van de dagelijkse aanslagen en aanvallen en in een somber rapport van de inlichtingendiensten dat voor de periode tot eind 2005 een drietal scenario’s schetst:

- “tenuous stability” (de huidige situatie),
- “increased extremism and political fragmentation” en
- “a trend towards civil war”.

Een optimistisch scenario vonden de opstellers te onrealistisch om in het rapport op te nemen.¹²

3. De wereld volgens Kerry

3.1. Grote verschillen in levensloop en oriëntatie

Terwijl George W. Bush op buitenlands politiek gebied een onbeschreven blad was toen hij president werd, heeft Kerry 19 jaar in het “Senate Foreign Relations Committee” erop zitten. Zijn Vietnam ervaring werkte, zeker de eerste 10 jaar van zijn tijd in de Senaat, door in zijn kritische opstelling ten aanzien van militaire interventies. Zo stelde hij de acties die de CIA onder president Reagan in Centraal Amerika uitvoerde, krachtig aan de kaak en was hij één van degenen die het Iran-contra schandaal aan het licht bracht.

Reeds in zijn jeugd kwam Kerry veel in aanraking met het buitenland. Zijn vader was jurist/diplomaat en daardoor bracht hij als kind vele jaren in Europa door, onder andere in het Berlijn van de Koude Oorlog. Een bezoek met zijn vader aan de D-day stranden van Normandië maakte op de jonge Kerry veel indruk. Ook later kwam hij vaak terug naar Europa, bij voorkeur naar Frankrijk, waar hij de taal vloeiend spreekt. Een “French connection” maakt iemand al snel verdacht in Amerikaanse verkiezingen. Kerry afficheert zijn talenkennis dan ook niet. Tijdens de Republikeinse conventie werd zelfs door Senator Zell Miller (een wat zonderlinge Democratische overloper) gesuggereerd dat hij Parijs zou laten beslissen wanneer Amerika mag worden verdedigd.

11. Toespraak 16 september 2004 voor National Guards, Las Vegas.

12. Rapport van de CIA en andere inlichtingendiensten aangeboden aan de president in juni 2004, vermeld in alle belangrijke dagbladen van 16 september 2004.

Na zijn vertrek uit de buitenlandse dienst schreef Kerry senior een boek, "The Star-Spangled Mirror", waarin hij zijn landgenoten een spiegel voorhoudt: de VS hebben in hun buitenlands beleid een etnocentrische neiging: *"everybody ought to be like us"*. Kerry junior erkende later dat zijn vader hem had geleerd antennes te ontwikkelen voor de omgang met andere volken. In tegenstelling tot president Bush die graag in krasse zwart/witte termen spreekt (*"you are either with us or against us"*), overheersen bij Kerry de nuances en de complexe redeneringen, wat in een verkiezingscampagne geen voordeel is. De televisiedebatten tussen de twee (30 september en 8 en 13 oktober) beloven in ieder geval boeiende contrasten op te leveren.

3.2. Fundamentele kritiek

Tot voort kort bood de verkiezingsstrijd een tamelijk asymmetrisch beeld in die zin dat de republikeinen zeer persoonlijke aanvallen op Kerry richtten, die van zijn kant lange tijd probeerde het modder gooien te vermijden. Inmiddels wordt aan beide kanten de toon feller. Achter de beschaafde - misschien wel te beschaafde - campagnestijl van Kerry school echter een diepe afkeer van het buitenlands beleid van de zittende president:

*"The Bush administration has pursued the most arrogant, inept, reckless and ideological foreign policy in modern history."*¹³

Het unilateralisme van de huidige administratie roept bij Kerry fundamentele bezwaren op. Hierdoor zijn, volgens hem, het moreel gezag van de VS en de wereldwijde sympathie ontstaan door 11 september verkwanseld:

*"The Bush administration's blustering unilateralism is wrong and even dangerous for our country. In practice it has meant alienating our long-time friends and allies, alarming potential foes and spreading anti-Americanism around the world."*¹⁴

In zijn replieken wijst Bush op de brede coalities die in Afghanistan en Irak actief zijn (ook Nederland wordt daarbij vermeld). Uit het eerdergenoemde onderzoek van de "Council on Foreign Relations" blijkt dat 67% van de Amerikaanse kiezers de stelling onderschrijft dat de VS de laatste tijd minder respect in het buitenland genieten. 49% vindt dat *"the U.S. should strongly take allied interests into account in determining the nation's foreign policy"*, terwijl slechts 37% het Amerikaans nationaal belang als uitgangspunt wil nemen. Dit zijn precies de punten die Kerry in zijn campagne naar voren brengt. Wat niet uit dit soort enquêtes naar voren komt, is de intensiteit waarmee een bepaalde mening wordt gehuldigd. Vermoedelijk is deze intensiteit laag en dus ook niet bepalend voor het stemgedrag. Dit is een van de paradoxen van het Amerikaanse politieke systeem. Zo steunde destijds 80% van de bevolking de ratificatie van het Kernstopverdrag, terwijl de Senaat het verdrag in 1999 afwees. Kiezers volgen nl. niet of nauwelijks het stemgedrag van hun Senator op buitenlands politiek gebied, laat staan dat

13. Toespraak 3 december 2003, Council on Foreign Relations, New York.

14. Toespraak 23 januari 2004, Georgetown University. Dit soort teksten zijn allemaal te vinden op de website van de Council on Foreign Relations.

ze hem daarvoor electoraal zouden afstraffen. De huidige belangstelling voor de thema's terrorismebestrijding en Irak verandert waarschijnlijk weinig aan de apathie van de bevolking ten opzichte van meer traditionele buitenlands politieke onderwerpen zoals de ratificatie van een verdrag, een verschijnsel dat door James Lindsay destijds als "apathetic internationalism" is omschreven.¹⁵

De jaren van Bush junior (in tegenstelling tot die van Bush senior) ziet Kerry als een afwijking van de basisbeginselen van 50 jaar Amerikaanse buitenlandse politiek, waar hij naar terug wil:

*"Intoxicated with the pre-eminence of American power, the administration has abandoned the fundamental tenets that have guided our foreign policy for more than half a century: belief in collective security and alliances, respect for international institutions and international law, multilateral engagement, and the use of force not as a first option but truly as a last resort."*¹⁶

Ook het feit dat Kerry wordt bijgestaan door een groot aantal oudgedienden uit de Clinton tijd wijst in de richting van een terugkeer naar de pre-Bush tijd (al zal indachtig 11 september elke president hard optreden tegen terroristen). Als mogelijke "Secretary of State" wordt Richard Holbrooke genoemd (vermoedelijk is betrokkene zelf de bron van dit gerucht!). Ook Senator Biden wordt als potentiële kandidaat genoemd.

3.3. Warm hart voor de NAVO

Voor Kerry die het Berlijn van de jaren '50 van nabij heeft meegemaakt, neemt de NAVO een bijzondere plaats in. Herstel van de goede bondgenootschappelijke verhoudingen op basis van gedeelde lasten en verantwoordelijkheden staat voor hem voorop:

*"I will work aggressively to rebuild the relationships frayed and shredded by the Bush administration, particularly with our NATO allies."*¹⁷

De NAVO heeft in zijn visie een "global role" die zowel in Afghanistan als Irak meer prominent tot uiting moet komen. Vooral in Irak wil hij dat de bondgenoten een veel groter aandeel in de troepenpresentie voor hun rekening nemen. Ook ten aanzien van de Verenigde Naties stelt Kerry zich positief op: in de strijd tegen het terrorisme hebben de VS, in zijn visie, de samenwerking met andere landen hard nodig.

Op het gebied van de "values" (doodstraf, abortus etc) huldigt Kerry opvattingen die dichter bij Europa staan, maar waarover in de VS bepaald geen consensus bestaat. De republikeinen laten dan ook niet na Kerry's "liberal voting record" ten aanzien van zaken als homohuwelijk, "gun control" etc aan de kaak te stellen. Kerry's wat onhandige poging zich als een aanhanger van "conservative values" te presenteren werd door Bush dan ook prompt neergesabeld¹⁸.

15. James Lindsay, "The New Apathy", Foreign Affairs sept/okt 2000.

16. Toespraak 3 december 2003, Council on Foreign Relations, New York.

17. Ibid.

18. Zie toespraak Bush op Republikeinse conventie, 2 september 2004.

De stellingnames van Kerry tegen unilateralisme en ten gunste van de NAVO, de VN en andere multilaterale instellingen zullen Europa als muziek in de oren klinken. Ook als men het element van verkiezingsretoriek in zijn toespraken verdisconteert, zou een presidentschap van Kerry perspectief bieden op een aanzienlijke verbetering van de transatlantische verhouding. Europa heeft in ieder geval zijn voorkeur al bepaald: een peiling wees uit dat hij daar met een zeer ruime meerderheid zou winnen, in Duitsland zelfs met 74% tegen 10% van de stemmen¹⁹.

Uiteraard zal elke nieuwe president te maken krijgen met een Congres dat niet plotseling alle Europese desiderata (Kernstopverdrag, Kyoto, Internationaal Strafhof etc) zal inwilligen, te meer daar de Senaat en het Huis in Republikeinse handen kunnen blijven. De uitkomst in de Senaat is moeilijk te voorspellen, maar in het Huis is een voortgezette Republikeinse meerderheid zeer waarschijnlijk. Ondanks dit soort beperkingen, dringt de conclusie zich op dat Kerry niet alleen de toonzetting maar ook de inhoud van het buitenlands beleid aanzienlijk zou veranderen. Bovendien is in de buitenlandse politiek de toonzetting in feite onderdeel van de inhoud ("c'est le ton qui fait la musique").

Overigens zou een presidentschap van Kerry Europa ook voor moeilijke dilemma's kunnen plaatsen. Echte consultaties en echte inspraak betekenen uiteindelijk ook medeverantwoordelijkheid dragen voor moeilijke besluiten. Het betekent ook, zeker in de opvatting van Kerry, dat Europa een groter deel van de lasten dient te dragen. Zijn "running mate", John Edwards, formuleerde het pregnant:

*"The truth is, when we act as if our friends don't matter, the easier it is for some of our friends to avoid the hard choices. John Kerry and I will demand more from America's leadership - and in turn, we will expect more from our allies."*²⁰

Frankrijk en Duitsland zullen echter weinig genegen zijn troepen naar Irak te sturen. Wat dat betreft kan Kerry's liefde voor Europa snel op de proef worden gesteld. Maar ook bij een gezamenlijke aanpak van de nucleaire ambities van Iran kan Europa voor moeilijke keuzes komen te staan bijv. als het nodig zou worden de economische druk op dit land op te voeren.

3.4. Realistische idealist?

Tot welke van de genoemde hoofdstromingen in de Amerikaanse buitenlandse politiek kan men Kerry rekenen? Het is iemand die zich niet makkelijk een etiket laat opplakken ("you can't pigeonhole him", zei één van zijn stafleden²¹). Kerry verwijt Bush en zijn team van "neo-cons", "ideologically obsessed" te zijn. Als tegenvoorbeelden van een meer productieve benadering noemde hij eens Disraeli, Metternich en Kissinger, waarmee hij zichzelf in feite als adept van de realistische school positioneert. Philip Gourevitch van de New Yorker verwacht dan ook onder

19. BBC news, "World Wants Kerry as President", 9 september 2004; <http://news.bbc.co.uk>.

20. Toespraak 30 augustus 2004, Wilmington.

21. Zijn chef staf in de Senaat, Frances Zwenig, geciteerd in Boston Globe, 20 juni 2003.

Kerry *“a return from a faith-based foreign policy to a reality-based approach”*²². Max Boot, een rechtse commentator, is minder vleidend in zijn oordeel. Hij benadrukt dat de Democratische kandidaat in de loop der jaren nogal eens van filosofie is veranderd:

*“His stances track precisely mainstream Democratic opinion, which was isolationist in the 1970s and 1980s, idealistically interventionist in the 1990s and coldly realist in 2001. When the Democrats were split, as they were over Iraq in 2002 and 2003, he clumsily tried to appease both hawks and doves.”*²³

Dit is een nette manier om te zeggen dat Kerry een “flip flopper” is, wat inmiddels een hoofdthema is geworden van de Bush campagne (op de Republikeinse conventie werden zelfs “Kerry flip flops” verkocht). Het is een feit dat Senator Kerry pas na het succes van de eerste Golfoorlog en na de genocide in Rwanda zijn afwijzend standpunt ten aanzien van militaire interventies, een erfenis van zijn Vietnam-ervaring, begon te herzien. Hij steunde vervolgens wel de acties in Panama, Bosnië, Haïti en Kosovo en bijv. ook het zenden van de vloot naar de straat van Taiwan. Onlangs verweet hij Bush junior te weinig te doen aan Liberia en Darfur. Zijn positieve opstelling ten aanzien van humanitaire interventie - meer een idealistisch dan een realistisch kenmerk - lijkt niet te zijn verminderd. Maar de algemene verwachting is toch wel dat Kerry zich terughoudender zou opstellen ten aanzien van het gebruik van geweld en de inzet van troepen strenger zal toetsen aan de waarden die in het geding zijn (soldaten moeten begrijpen waar ze voor vechten).

“Pre-emptive action” blijft ook voor Kerry een optie, maar alleen bij een echt acute (terroristische) dreiging. Overigens zullen er ook in het geval van een overtuigd multilateralist als Kerry grenzen zijn aan de bereidheid eigen handelen afhankelijk te stellen van de instemming van anderen, zeker als terrorisme en/of de proliferatie van massavernietigingswapens in het geding zijn. Evenals Bush kent Kerry hoge prioriteit toe aan het tegengaan van (nucleaire) proliferatie. Daarbij gaat het er zowel om dat niet nog meer staten deze wapens verwerven als te voorkomen dat terroristen hierover komen te beschikken. Meer nadruk legt Kerry op het opruimen van oude NBC-wapens in de voormalige Sovjetunie. Minder fiducia heeft hij in het anti-raketsysteem dat in Alaska wordt opgebouwd. Mogelijkerwijs zal hij eerder genegen zijn de ontwikkeling van nieuwe generaties Amerikaanse kernwapens prijs te geven. Zo was hij als Senator in 1999 een krachtig pleitbezorger van ratificatie van het Kernstopverdrag (de voor ratificatie benodigde 2/3 meerderheid in de Senaat zal overigens ook de komende jaren niet haalbaar zijn).

Een rode draad in Kerry's denken is voorts de noodzaak diplomatie altijd een maximale kans te geven. Het weigeren van directe onderhandelingen vindt hij onverstandig. Hij wil dan ook met zowel Noord-Korea als Iran directe gesprekken aangaan. Met betrekking tot het vredesproces in het Midden-Oosten ligt een actief engagement in de rede,

22. Philip Gourevitch, “Campaign Journal”, New Yorker 26 juli 2004.

23. Max Boot, “Kerry's Three-Faced Foreign Policy”, Los Angeles Times, 5 augustus 2004.

naar het voorbeeld van de Clinton jaren. De veiligheid van Israël blijft evenwel voor Kerry, zoals voor elke Amerikaanse president, een kardinaal punt. Zware druk op Israël valt ook niet van hem te verwachten. Toen Bush de plannen van premier Sharon steunde om permanent een aantal grote nederzettingen op de Westbank te handhaven, deed Kerry dit ook. Het is duidelijk dat hij niet het risico wil lopen dat de “Jewish vote”, naar de tegenpartij gaat.

Op het punt van de vrijhandel lijkt Kerry terughoudender dan de republikeinen. Hij benadrukt het behoud van werkgelegenheid en keert zich bijv. tegen “outsourcing” naar andere landen. Handelsconflicten zijn een terugkerend verschijnsel in de transatlantische betrekkingen. Ze zullen onder een Democratische administratie, die met de vakbonden rekening moet houden, zeker niet minder worden. Wat wel minder zou kunnen worden, en dat is voor de internationale financiële stabiliteit niet onbelangrijk, zijn de begrotingstekorten. Door de combinatie van belastingverlaging en verhoging van defensie-uitgaven zijn de begrotingstekorten de afgelopen jaren fors toegenomen. De handelsbalans vertoont al langer grote tekorten. Zolang het buitenland Amerikaanse staatsobligaties blijft kopen gaat dit goed, maar het is een instabiel evenwicht.

4. Irak als onderdeel van de “war on terrorism”

4.1. Geen snelle terugtrekking

Kerry, die duidelijk meer bezorgd is om z’n rechter- dan z’n linkerflank, heeft lange tijd frontale aanvallen (à la Howard Dean) op het Irak-beleid vermeden. Zijn eigen analyse is somber: *“Everyone outside the administration seems to understand that we are in deep trouble in Iraq”*²⁴. Maar tot voor kort richtte zijn kritiek zich meer op het hoe dan het waarom van de oorlog. Kennelijk wilde hij niet het risico lopen als “duif” te worden afgeschilderd die Saddam Hoessein in het zadel zou hebben gelaten. Ten aanzien van de vraag hoe nu verder is de positie van Kerry niet zo verschillend van die van de huidige administratie. Hij benadrukt dat, gezien de situatie die er nu eenmaal is, de VS niet zomaar kunnen weglopen:

“We do not have the choice just to pick up and leave behind a failed state and a new haven for terrorists”.²⁵

Op vragen over terugtrekking van de Amerikaanse troepen beperkt Kerry zich tot de stelling dat dit binnen zijn eerste termijn zou moeten kunnen. Medio 2005 hoopt hij daarmee te kunnen beginnen. Dit moet mogelijk worden gemaakt doordat andere landen, vooral de NAVO-bondgenoten, taken overnemen. Overigens is het goed hierbij te bedenken dat het aanblijven niet alleen een Amerikaanse maar ook een Iraakse beslissing is.

24. Toespraak 27 mei 2004, Seattle.

25. Toespraak 30 april 2004, Westminster College.

Zo valt niet uit te sluiten dat de nieuwe regering die na de verkiezingen in januari moet worden geformeerd, de buitenlandse troepen vraagt het land te verlaten (al moet wel met enig uitstel van de verkiezingen rekening worden gehouden, gelet op de onveilige situatie).

Een handicap voor Kerry in de hele discussie over Irak is zijn eigen “voting record” in de Senaat. In 1991 stemde hij tegen de eerste Golf-oorlog (nog onder invloed van zijn Vietnam ervaring). In oktober 2002 stemde hij wel voor de tweede Golf-oorlog, maar later tegen de “supplemental” van 87 miljard dollar ten behoeve van de oorlog (in verband met de strijd met Howard Dean in de “primaries”). In wat algemeen als een tactische blunder wordt gezien, stelde Kerry onlangs (in augustus) dat hij, wetende wat we nu weten, nog steeds achter zijn voorstem van oktober 2002 stond. Dit werd meteen door Bush aangemerkt als de zoveelste draai, onder het uitspreken van dank voor deze ondersteuning van het regeringsbeleid! Toen Kerry onder druk van de eigen gelederen in september een kritischer toon begon aan te slaan (*“the wrong war at the wrong time in the wrong place”*²⁶) werd hij door de republikeinen onvermijdelijk weer voor “flip flop” uitgemaakt.

4.2. Republikeinse kiezer blijft oorlog steunen

Een onderdeel van de calculatie zal zijn dat tegenstanders van de oorlog sowieso al op Kerry stemmen en dat een substantieel deel van de kiezers nog steeds de oorlog steunt. In de Fox News enquête van 6-8 september antwoordde 51% met ja op de vraag *“Was the war with Iraq worth fighting?”* en 45% met nee (de cijfers correleren nauw met de partijvoorkeur). De steun voor het Irak-beleid lag aan het einde van de oorlog in april 2003 veel hoger (boven de 70%), maar is vooral sedert de gevechten met opstandelingen in april 2004 (rond Fallujah en Najaf) aan erosie onderhevig. Het Abu Ghraib schandaal heeft natuurlijk ook geen goed gedaan. Een verder oplaaien van de gevechten en aanslagen kan de steun verder doen afbrokkelen. De regering Bush zal er ongetwijfeld alles aan doen om tussen nu en 2 november escalatieprocessen te vermijden. Een onberekenbare factor is daarbij de Sji'itische militie van Moqtadar al-Sadr, die met name in de sloppenwijken van Bagdad, waar deze organisatie sterk aanwezig is, de komende tijd voor problemen zou kunnen zorgen. Voor de Republikeinse strategen zal het geen plezierige gedachte zijn dat men afhankelijk is van wat een heetgebakerde theologiestudent in het verre Irak de komende weken gaat doen.

Zo mogelijk nog problematischer is het feit dat een hele reeks steden in de Soennitische driehoek feitelijk in handen van de opstandelingen is en voor de Amerikaanse troepen als “no go zones” geldt. Het Pentagon gaf toe dat deze steden één voor één zullen moeten worden heroverd in samenwerking met het nieuw opgebouwde Iraakse leger. Met name de stad Fallujah vormt op dit moment een soort mini-Taliban staatje, dat alleen af en

26. “Kerry Makes Push for Contrast with President”, USA Today, 9 september 2004.

toe vanuit de lucht wordt aangevallen. De pers²⁷ concludeerde al snel dat de heroëring van deze steden om politieke redenen wordt uitgesteld tot na de Amerikaanse verkiezingen en zal plaatsvinden in de periode tussen 2 november a.s. en de Iraakse verkiezingen in januari 2005 (maar als de heroëring minder vlot verloopt dan men hoopt, zullen de verkiezingen wellicht moeten worden uitgesteld).

Een complicatie voor Kerry is dat in de perceptie van veel Amerikanen Irak een onderdeel is van de "war on terror". New York Times commentator Joe Klein²⁸ spreekt in dit verband van een "sly conflation", een vermenging die door de huidige administratie doelbewust in de hand is gewerkt. Dit verklaart dat een grote meerderheid van de Amerikaanse publieke opinie (70%) lange tijd heeft gedacht dat Saddam Hoessein iets met 11 september te maken had (en nog steeds denkt 39% dit, blijktens de CBS/New York Times peiling van 12-16 september). Het ontstaan van deze vermenging wordt haarfijn ontleed in de memoires van Richard Clarke, voormalig terrorisme coördinator in het Witte Huis²⁹. Daarin schetst hij hoe al de eerste dagen na 11 september Rumsfeld en Wolfowitz over Irak begonnen en hoe de president hem toen om een rapport vroeg over Iraakse betrokkenheid bij de aanslagen. Clarke poneert de stelling dat de aandacht voor Irak ten koste ging van de strijd tegen al Qaeda doordat te weinig troepen naar Afghanistan werden gestuurd en doordat een gunstig klimaat voor de rekrutering door terroristische organisaties werd geschapen. Een soortgelijk betoog kan men beluisteren bij Rand Beers, één van de opvolgers van Clarke als terrorisme-coördinator, die opstapte om de nationale veiligheidsadviseur van het Kerry-team te worden. De zeer specifieke kritiek van Kerry op het optreden rond Tora Bora³⁰ - als er meer Amerikaanse troepen aanwezig waren geweest had men Bin Laden kunnen pakken - is ongetwijfeld terug te voeren op de kennis van Beers.

Gedwongen van tactiek te veranderen door zijn achterstand in de peilingen gaf Kerry in een toespraak op 20 september jl. voor het eerst zijn tegenspeler de volle laag over Irak. De toespraak is interessant omdat hij daarin het beleid van de regering Bush met betrekking tot Irak en de "war on terror" aan een systematische analyse en kritiek onderwerpt. Daarbij richt hij zich juist ook op de eerdergenoemde vermenging tussen de twee thema's:

"We must have a great honest national debate on Iraq. The President claims it is the centerpiece of his war on terror. In fact, Iraq was a profound diversion from that war and the battle against our greatest enemy, Osama Bin Laden and the terrorists ... The President's policy in Iraq precipitated the very problem he said he was trying to prevent ... Iraq is becoming a sanctuary for a new generation of terrorists who someday could hit the United States."

27. "US Conceding Rebels Control Regions of Iraq", New York Times 8 september 2004 en "U.S. Plans Year-End Drive to Take Iraqi Rebel Areas", *ibid.* 19 september 2004.

28. Jo Klein, "Tearing Down Kerry", New York Times, 4 september 2004.

29. Richard Clarke, "Against All Enemies", Free press 2004; zie ook interview 21 maart 2004 op www.cbsnews.com.

30. Interview CBS "Face the Nation", 18 mei 2004.

Dit raakt de kern van het Republikeinse betoog dat Amerika veiliger is dankzij Bush en zal de komende weken ongetwijfeld een centraal discussiepunt zijn.

5. Tweede termijn Bush: “more of the same”?

5.1. “Second term blues”

De Republikeinse campagne onder regie van Karl Rove blijft de democraten onder een waar trommelvuur bestoken, waar het minder goed georganiseerde campagneteam van Kerry niet echt een antwoord op heeft. Wat zouden “four more years” betekenen? De geschiedenis leert dat de tweede termijn vaak geplaagd wordt door problemen en teleurstellingen: de “second term blues”. Reagan kreeg te maken met het Iran-contra schandaal, Clinton met Monica Lewinsky, Nixon met Watergate, Trumans populariteit kelderde door de oorlog in Korea etc.

In het oktober nummer van de Internationale Spectator vraagt Bosscher³¹ zich af of Bush in zijn tweede termijn lessen zal trekken uit zijn eerste termijn door bijv. zijn regeringsploeg te wijzigen. In het juli nummer stelde Van Staden reeds dat “de bittere ervaring in Irak” Washington de ogen moet hebben geopend voor “de grenzen van de Amerikaanse macht en het nut van de VN”³². Er zijn voorbeelden van presidenten die de koers bijstelden in hun tweede termijn, maar dat was meestal omdat ze hun meerderheid in het Congres kwijt waren. Zo schoof Clinton, die al na twee jaar (in 1994) zijn meerderheid in het Congres verloor, noodgedwongen naar rechts op. Dat President Bush een andere koers zal varen, lijkt minder waarschijnlijk. Hij heeft een goede kans op een meerderheid in het Huis en de Senaat. Bovendien heeft hij zich doen kennen als iemand die sterk overtuigd is van het eigen gelijk en niet graag fouten toegeeft. Zijn verkiezingscampagne staat geheel in het teken van een krachtige verdediging van de eerste 4 jaar. Alles wijst er dan ook op dat Bush II in eerste instantie een voortzetting van Bush I wordt. Het feit dat Dick Cheney, die meer dan wie dan ook zijn stempel op de eerste vier jaar heeft gedrukt, werd gehandhaafd als kandidaat vice-president, is een eerste indicatie.

We zullen moeten afwachten of de as Cheney-Rumsfeld-Wolfowitz, die zo’n sleutelrol speelde in de besluitvorming met betrekking tot Irak, in dezelfde vorm zal blijven voortbestaan. Het lot van Donald Rumsfeld hangt mede van het Abu Ghraib schandaal af. Voor Europa zal een belangrijke indicator zijn of Powell en zijn plaatsvervanger Armitage aanblijven. Zoals het laatste boek van Bob Woodward duidelijk maakt³³, verkeerde Colin Powell in een moeilijke positie als meer traditionele realist in een neo-

31. Doeko Bosscher, “George W. Bush en het neo-conservatisme”, Internationale Spectator, oktober 2004.

32. Alfred van Staden, “Effectief multilateralisme: van retoriek naar daadkracht”, Internationale Spectator, juli 2004.

33. Bob Woodward, “Plan of Attack”, Simon & Schuster 2004.

conservatieve omgeving. Zijn afwezigheid op de Republikeinse conventie viel op. Indien hij zou worden vervangen door iemand die qua denken dichterbij de president staat (Condoleezza Rice?), zal de toon voor de tweede termijn zijn gezet.

5.2. Geen nieuwe militaire avonturen

Nieuwe militaire avonturen zijn niet waarschijnlijk, althans niet op grote schaal. Het overgrote deel van het Amerikaanse leger is op de een of andere manier bij Irak betrokken. De afwikkeling van de presentie in dat land zal ongetwijfeld het merendeel van de tweede termijn in beslag nemen. Hoe de situatie in Irak zich precies zal ontwikkelen valt niet te voorspellen - er zijn meer en minder optimistische scenario's denkbaar - maar het is wel duidelijk dat veel hiervan zal afhangen, niet alleen voor het hele Midden-Oosten, maar ook voor de verdere buitenlandse politieke koers van de VS zelf. Als het begrip "second term blues" op Bush van toepassing zal zijn, dan zou dat wel eens door Irak kunnen komen.

Iran, dat in tegenstelling tot het Irak van Saddam Hoessein, wel een serieus nucleair programma heeft, zal ongetwijfeld ook prominent op de agenda figureren. Het zal niet eenvoudig zijn dit land ervan te weerhouden een nucleaire capaciteit op te bouwen. Anders dan in het geval van Irak is het niet realistisch in termen van militaire opties te denken. Een combinatie van "carrots and sticks" ligt meer voor de hand. De VS zullen, zeker onder een Republikeinse administratie, echter moeite hebben met de grote "carrot" die zij kunnen leveren: het opheffen van de eigen sancties en het normaliseren van de betrekkingen. Europa zal aarzelingen hebben over de "sticks" die het kan hanteren bijv. in de vorm van meer economische druk (zo zou het dreigen met een olieboycot heel effectief kunnen zijn, maar dit is voor olie-importerende landen een buitengewoon onaantrekkelijke propositie gezien de reeds krappe oliemarkt).

6. Slotbeschouwing: einde "Bush revolution in foreign policy"?

Bush en Cheney hebben een voorsprong in sommige peilingen, maar op grond hiervan mag de race zeker niet als gelopen worden beschouwd. Niettemin gaan velen aan beide zijden van de oceaan er bij voorbaat vanuit dat Bush zal winnen. Tijdens een lezing in Den Haag op 17 september jl. betoogde Christoph Bertram, directeur "Stiftung Wissenschaft und Politik", dat Europa een strategie moet ontwikkelen voor de omgang met Bush II. De uitkomst van de verkiezingen stond voor hem kennelijk vast. Als de zittende president herkozen wordt, ligt het voor de hand dat hij in de tweede termijn de lijnen van zijn eerste termijn zal proberen door te trekken. Daar zal Europa inderdaad een antwoord op moeten formuleren. Ook ten aanzien van Irak zal Bush II ongetwijfeld eerst proberen met de bestaande methoden het karwei af te maken. Maar later kan er een moment komen dat de situatie

in Irak, indien daar geen verbetering optreedt, zal dwingen tot een “agonizing reappraisal”. Zonder perspectief op succes zal de Amerikaanse publieke opinie de wekelijkse verliezen aan mensenlevens niet blijven tolereren. Als het verschijnsel van de “second term blues” zich voordoet, zal dit vermoedelijk met Irak te maken hebben.

Wat zou een presidentschap van Kerry betekenen? Op het eerste gezicht kan men geneigd zijn te denken dat elke Amerikaanse president, gelet op een aantal structurele factoren, op ongeveer hetzelfde buitenlandse beleid zou moeten uitkomen. In een coalitieland als Nederland zijn we gewend te zeggen dat de marges van de politiek smal zijn. In het Amerikaanse systeem betekent een nieuwe president daarentegen bijna altijd een aanzienlijke verandering, niet in de laatste plaats omdat behalve de ministers ook nog bijna de hele ambtelijke top pleegt te worden vervangen. Waren de verschillen tussen Bill Clinton en George W. Bush niet aanzienlijk?

De analyse van Kerry's standpunten wettigt de conclusie dat hij het buitenlands beleid niet alleen qua toon maar ook qua inhoud aanzienlijk zou bijstellen, overigens meer in de zin van een terugkeer naar de pre-Bush tijd dan iets totaal nieuws. Dit zou het einde zijn van wat Ivo Daalder “The Bush Revolution in Foreign Policy” heeft genoemd³⁴. Een Republikeinse meerderheid in het Huis en/of de Senaat kan voor Kerry een belemmering betekenen, zoals ook Clinton moest ervaren, maar uiteindelijk is de rol van de president doorslaggevend, zeker op buitenlands politiek gebied.

Kerry's affiniteit met Europa en zijn NAVO-gezindheid zouden de transatlantische verhouding aanzienlijk vergemakkelijken. Wel moet Europa er rekening mee houden dat hij in termen van “burden-sharing” meer zal verlangen. Dit geldt bijv. voor Irak waar hij vindt dat de NAVO-bondgenoten een veel groter aandeel in de militaire lasten moeten dragen. Aangezien daar weinig animo voor zal bestaan, kan Kerry's liefde voor het oude continent, en voor Frankrijk in het bijzonder, al snel op de proef worden gesteld. Behalve Irak zullen de nucleaire ambities van buurland Iran ongetwijfeld ook veel aandacht opeisen, ongeacht de president.

Vooraf voor de psychologie van de transatlantische verhouding kan het veel uitmaken wie op 2 november wint. Europese integratie is nooit bedoeld als een zich afzetten tegen Amerika (misschien wel in de visie van de Gaulle, maar doorgaans niet in die van Nederland). Toch zouden “four more years” aan de verdere ontwikkeling van een gemeenschappelijke Europese buitenlandse politiek wel eens een impuls kunnen geven, een impuls die Europa goed kan gebruiken. De Europese landen - de 25 tegenwoordig - zullen zich, met de besluitvorming rond Irak vers in het geheugen, door deze president niet zo gauw meer uit elkaar laten spelen. In het geval van een presidentschap van Kerry kan dat anders liggen. Het zal moeilijker zijn nee tegen hem te zeggen. Indien hij zijn belofte van nauwe consultaties waarmaakt, kan dit leiden tot een besluitvorming die veel meer in elkaar grijpt, waarbij Europese standpuntbepaling en transatlantische consultaties

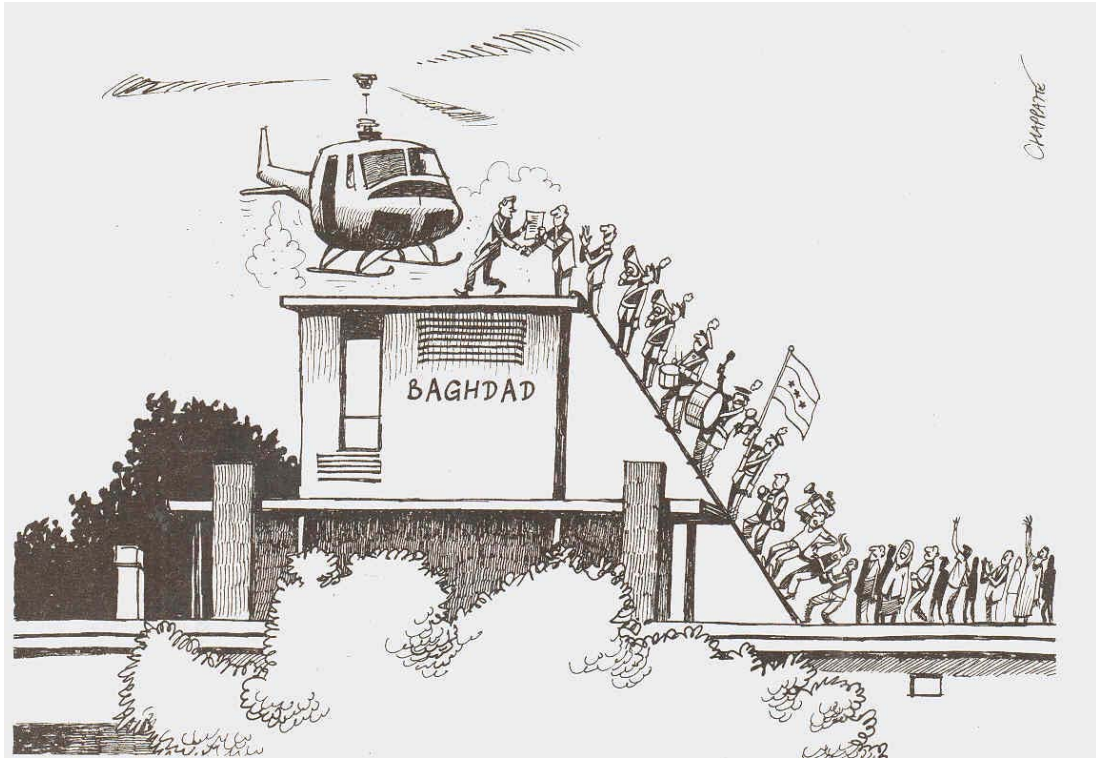
34. Zie noot 3.

grotendeels door elkaar lopen, waardoor er in feite minder gelegenheid is om eerst tot afgeronde Europese standpunten te komen. Hoe dit ook zij, probleemloos zal de transatlantische verhouding nooit zijn en dit is eigenlijk het normale beeld als men bedenkt dat in 1965 Henry Kissinger het al had over *“the troubled partnership”*³⁵. Duidelijk is in ieder geval dat de uitkomst van 2 november ook voor Europa van grote betekenis zal zijn.³⁶

Naschrift 13 oktober 2004. Deze studie werd op 21 september jl. afgesloten. De voorsprong die Bush toen in de landelijke opiniepeilingen had, is inmiddels verdwenen als gevolg van het meer overtuigende optreden van Kerry in de eerste twee televisiedebatten. Wel geven de meeste berekeningen Bush nog steeds een (slinkende) voorsprong in de “electoral college”. Op www.realclearpolitics.com kan men zien dat Bush - op dit moment - kan rekenen op 264 stemmen in het kiescollege, Kerry op 227 stemmen. Zes staten (47 kiesmannen) figureren nog in de categorie onbeslist (“toss up”). Er zijn 270 stemmen nodig. Om te winnen moet Kerry derhalve de komende tijd bijna alle staten in de “toss up” categorie (Ohio etc) zien binnen de halen (of een of meer staten uit de categorie “leaning Bush” alsnog overhalen, wat echter niet eenvoudig lijkt aangezien veel kiezers hun keuze al bepaald hebben). Het blijft dus spannend.

35. Henry Kissinger, *“The Troubled Partnership: A Reappraisal of the Atlantic Alliance, 1965*, een boek dat o.a. gaat over de mislukte poging een gezamenlijke nucleaire strijdmacht op te richten.

36. De auteur van deze notitie, Drs G.W.F. Vigeveno, is op parttime basis gedetacheerd op het Instituut Clingendael. In dit kader schreef hij vorig jaar een tweetal essays over de ontwikkelingen in Irak.

Bron: Chappate, Le Temps (Zwitserland). Globe Cartoon.